

УДК 351.74:355.23:37.091.214

Сергій Володимирович СЕРХОВЕЦЬ,
*викладач кафедри кінології Національної академії Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДО КІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті подано результати теоретичного обґрунтування авторської програми підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності, яка реалізується через систему навчально-виховних заходів (аудиторних, позааудиторних). Розкрито структуру та етапи розробки авторської програми, а також особливості організації навчальних і виховних заходів.

Ключові слова: *авторська програма, кінологічне забезпечення, майбутні офіцери правоохоронних органів, оперативно-службова діяльність, підготовка, теоретичне обґрунтування.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Процеси модернізації фахової підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців актуалізують наукові пошуки щодо оновлення її структури та змісту, приведення відповідно до вимог і викликів сьогодення.

Компетенції фахової підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів у контексті кінологічного забезпечення оператив-

но-службової діяльності є визначальними під час здійснення навчально-виховної та методичної діяльності з навчальних дисциплін кафедри кінології. Формування теоретичних знань майбутніх офіцерів правоохоронних органів [1, с. 153–155], пов'язаних з кінологічним забезпеченням оперативно-службової діяльності, виховання їх потреб, інтересів, мотивів, спрямованих на подальший саморозвиток і самореалізацію, а також удосконалення умінь та навичок ефективного вирішення практичних завдань професійної діяльності є можливими за умови визначення оптимальної структури і змісту підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців.

На нашу думку, безпосередній реалізації зазначених завдань сприятиме створення авторської програми підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення зазначеної проблеми та на які опирається автор. Результати аналізу останніх досліджень і публікацій показують, що на проблемі підвищення якості освіти, фахової підготовки, формування готовності до професійної діяльності постійно акцентують увагу науковці (О. Богданюк, О. Виноград, О. Діденко, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, І. Маріонда, М. Недбай, В. Сластьонін та ін.).

Однак досі поза увагою дослідників залишається пошук найбільш ефективних шляхів підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності, що підкреслює актуальність дослідження.

Мета статті – теоретично обґрунтувати авторську програму підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати аналізу стану підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності (констатувальний експеримент першого порядку) дозволили визначити низку суперечностей: між інноваційним змістом (обумовлений сус-

пільно-політичною та воєнною обстановкою) програми підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності в сучасних умовах і традиційними формами, методами, засобами навчання; між наявністю досвіду кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності мотоманеврених груп, оперативно-бойових прикордонних комендатур на південно-східних рубежах держави та недостатньою реалізацією практичних питань підготовки майбутніх офіцерів. Це у свою чергу обумовило необхідність пошуку педагогічних шляхів їх подолання, якими, на нашу думку, можуть бути створення та реалізація авторської програми підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності.

Можливості використання авторських програм навчальних дисциплін під час підготовки фахівців до професійної діяльності розкриті у працях М. Головки та О. Міхеєвої [2], С. Васіва [3], І. Маріонди [4], О. Задорожної [5] та інших.

Так, на думку М. Головки та О. Міхеєвої, поява авторських навчальних програм є цілком закономірною, тому що необхідність їх створення та апробації диктують сучасні вимоги до якості підготовки фахівців, планування та організації освітнього процесу у вищій школі [2, с. 341].

Авторські програми є результатом педагогічної творчості викладача і повинні відповідати критеріям новизни, оригінальності та педагогічної цінності. Такі програми розробляються з урахуванням сучасних інноваційних педагогічних технологій, які відображаються у принципах навчання, його формах, методах і засобах, системі контролю й оцінювання якості очікуваних результатів. Вони дозволяють забезпечити тісний зв'язок між змістом навчання та конкретними умовами його перебігу, особливостями педагогічної майстерності викладача [2, с. 342].

Актуальність авторської програми підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності пов'язана з необхідністю вирішення низки важливих завдань: формування та розвиток спеціальних професійних

знань, умінь та навичок кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності; формування позитивної мотивації до професійної діяльності; удосконалення структури та змісту навчально-виховного процесу з дисциплін кафедри кінології. Її побудова здійснювалася поетапно та на основі системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного підходів.

На першому етапі проведено теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури й узагальнення висновків з проблеми формування готовності майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності, з'ясовано сутність і зміст поняття “кінологічне забезпечення оперативно-службової діяльності правоохоронних органів”, методом експертного оцінювання виокремлено компоненти, критерії, показники, рівні готовності майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності в сучасних умовах та здійснено аналіз стану її сформованості [1; 6; 7].

Черговим кроком у розробці авторської програми підготовки був аналіз попереднього особистого досвіду освітньої діяльності та служби в підрозділах охорони кордону на кінологічних посадах, існуючих за цим напрямом програм; визначення цільового призначення програми, термінів реалізації та елементів змісту; прогнозування результатів та їх відповідності зазначеним цілям і завданням; вибір форм і методів реалізації програми з використанням методу експертного оцінювання; розробка (вдосконалення) навчально-матеріального забезпечення (методичні рекомендації, навчально-методичні посібники, альбом схем та інші дидактичні матеріали) з метою забезпечення навчально-виховного процесу спеціальною фаховою літературою.

Після підготовчого етапу розробки авторської програми здійснено її оформлення (основний етап).

Етапами реалізації авторської програми підготовки є такі: практичний (реалізація системи навчально-виховних заходів, її апробування відповідно до визначених термінів); аналітико-результативний (аналіз результатів апробування програми, виявлення кореляційних зв'язків за отриманими результатами та визначення відповідності очі-

куваного результату реальному стану підготовки майбутніх офіцерів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності); корегувальний етап (корегування та планування подальшої діяльності на основі результатів аналізу системи підготовки майбутніх офіцерів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності).

Метою програми є оволодіння майбутніми офіцерами правоохоронних органів спеціальними професійними компетенціями у ході навчально-виховного процесу.

Основними завданнями авторської програми є формування у курсантів знань, умінь і навичок щодо порядку підготовки та використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками в оперативно-службовій діяльності відповідно до чинного законодавства, з метою створення сприятливих умов для виконання функцій правоохоронного органу.

Пілотна реалізація авторської програми підготовки здійснювалася в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького через систему навчально-виховних заходів (аудиторних, позааудиторних) та була розрахована на 1–3 курс навчання майбутніх офіцерів-прикордонників за напрямками підготовки “Охорона та захист державного кордону”, “Філологія”, “Правознавство”, “Автомобільний транспорт”.

Констатуємо те, що підготовка курсантів за існуючою системою включала послідовне вивчення навчальних дисциплін “Використання кінологів і службових собак в охороні державного кордону”, “Кінологічне забезпечення оперативно-службової діяльності підрозділів охорони державного кордону”. Однак, з урахуванням основних вимог Закону України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII [8], нами внесено пропозиції щодо оптимізації системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності шляхом інтеграції зазначених дисципліни. Таким чином, підготовка курсантів за авторською програмою включає вивчення навчальної дисципліни “Прикордонна кінологія”, яка спрямована на формування професійних компетенцій: щодо призначення та завдань кінологічного забезпечення оперативно-службової

діяльності, основних вимог нормативно-правових актів, інструкцій та інших керівних документів, які визначають порядок підготовки та використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками для виконання специфічних завдань, пов'язаних з протидією незаконній міграції, незаконному переміщенню наркотичних засобів, вибухових речовин, зброї, боєприпасів, класифікації службових собак за видами (категоріями), які використовуються в оперативно-службовій діяльності правоохоронного органу та їх призначення, принципів, способів та порядку організації діяльності інспекторів-кінологів зі службовими собаками під час використання їх у службі прикордонних нарядів з урахуванням отриманого завдання, виду наряду, обстановки, яка склалася на місці несення служби, та рівня підготовленості інспектора-кінолога із закріпленим службовим собакою; порядку роботи із запаховими слідами правопорушників, поділу їх на класифікації та властивості; знання умов, які впливають на роботу службових собак під час їх використання у службі; заходів безпеки та правил особистої гігієни під час поводження зі службовими собаками; обов'язків офіцерів щодо використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками для виконання завдань оперативно-службової діяльності; призначення та завдання кінологічного відділення відділу прикордонної служби України; режиму використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками в охороні державного кордону; основних принципів і факторів, які забезпечують безвідмовну роботу службових собак; особливостей використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками у збільшеному прикордонному наряді на блокпосту та під час бойової і сторожової охорони підрозділів; порядку організації та проведення тренувань інспекторів-кінологів зі службовими собаками в підрозділах охорони кордону.

До навчальних заходів нами зараховано аудиторні (лекції, індивідуальні, групові та практичні заняття, контрольні заходи) та позааудиторні (індивідуальне завдання, підготовчі, тренувальні вправи, виконання індивідуального завдання декількома курсантами, ознайомлення з нормативними актами, які визначають порядок підготовки та використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками в

підрозділах кордону, ознайомлення з науково-популярною літературою, довідковими виданнями). На нашу думку, такий спосіб формування готовності майбутніх офіцерів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності дозволить забезпечити принцип безперервності навчання.

Особливостями організації занять за авторською програмою підготовки є:

до основи підготовки покладено практичні дії курсантів щодо кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності прикордонних підрозділів на фоні конкретної навчальної обстановки з використанням адаптованих ситуаційних завдань з практики оперативно-службової діяльності підрозділів охорони державного кордону (приклади позитивних дій прикордонних нарядів);

доповнення позааудиторних навчальних заходів додатковими заняттями, які спрямовані на ознайомлення курсантів з науковими основами дресирування службових собак з урахуванням особливостей їх психіки та поведінки;

використання активних методів навчання, які спрямовані на розвиток у курсантів творчого самостійного мислення, активізацію навчально-пізнавальної діяльності, формування умінь і навичок нестандартного розв'язання завдань професійної діяльності [9].

Зміст і характер навчально-пізнавальної діяльності курсантів під час аудиторних занять певною мірою регламентується робочою програмою навчальної дисципліни. Тому під час позааудиторної роботи перед майбутніми офіцерами відкривається більше можливостей задовольняти свої духовні потреби. Ці заняття використовуються з метою зацікавлення курсантів у глибшому опануванні матеріалу, який вивчається під час планових занять.

Окреслені навчальні заходи спрямовані на формування структури готовності майбутніх офіцерів прикордонників до кінологічного забезпечення, зокрема її когнітивного (виступає центральною структурною одиницею, тому що саме через нього відбувається формування теоретичних знань стосовно кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності, які необхідні для виконання обов'язків

за посадовим призначенням) та діяльнісного (включає уміння та навички, які необхідні для ефективного вирішення практичних завдань професійної діяльності, пов'язаних з кінологічним забезпеченням) компонентів [1, с. 153–155].

Для формування мотиваційного компоненту (утворює сполучну ланку між когнітивним і діяльним компонентами) нами обрано такі методи виховання (формування свідомої особистості, досвіду поведінки та діяльності, стимулювання діяльності і поведінки, методи самовиховання) та принципи організації аудиторної та позааудиторної виховної роботи (добровільна участь курсантів у позааудиторних заходах виховної роботи, професійна спрямованість діяльності, ініціатива курсантів, розвиток творчості, взаємодія різних форм і видів аудиторної і позааудиторної роботи) [10], які містять такі виховні заходи: аудиторні – роз'яснення, інформування, бесіда, приклади позитивних дій прикордонних нарядів щодо підготовки та використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками, оцінювання активності і результатів курсантів у самостійній і позанавчальній роботі; позааудиторні – індивідуально-консультативна робота, переконання (виховна бесіда, диспут, педагогічна вимога), індивідуальне завдання, доручення, особистий приклад, стимулювання навчальної діяльності, обговорення переглянутих кінофільмів, прочитаних навчальних посібників, довідкових видань, науково-популярної літератури, зустріч з військовослужбовцями, які мають досвід ефективного кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності підрозділів охорони кордону, участь у роботі гуртка наукового товариства кафедри.

У виборі виховних заходів нами також ураховано результати наукових досліджень С. Кашперук щодо формування правової свідомості курсантів-прикордонників у позанавчальний час (передбачає використання активних форм виховної роботи: “круглі столи”, диспути, тематичні вечори) [11].

Підготовка курсантів за авторською програмою передбачає тісний міждисциплінарний взаємозв'язок: “Основи охорони державного кордону”, “Управління прикордонним підрозділом” (кафедра такти-

ки прикордонної служби), “Служба прикордонних нарядів у пунктах пропуску через державний кордон” (кафедра прикордонного контролю), “Технічні засоби охорони кордону” (кафедра інженерного та технічного забезпечення охорони державного кордону), що дозволило орієнтувати професійну підготовку на майбутню службову діяльність та сприяти поглибленню теоретичних знань курсантів щодо способів і порядку кінологічного забезпечення основних форм оперативно-службової діяльності.

З метою ефективного формування готовності майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності було внесено зміни та доповнення до програми підготовки за рахунок тем, які відображають особливості кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності у сучасних умовах, а саме: “Порядок використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками в оперативно-службовій діяльності”, “Особливості використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками у розвідці, бойовій і сторожовій охороні підрозділів”, “Особливості використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками для виконання спеціальних завдань”.

Крім того, до завдань на стажування курсантів у підрозділах охорони державного кордону внесено питання, які спрямовані на удосконалення, поглиблення та закріплення набутих знань, умінь і навичок кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності, а також на ознайомлення з тими питаннями, які вони вивчатимуть у подальшому.

Структура авторської програми містить такі елементи: назву програми (із зазначенням напрямів і курсів підготовки); пояснювальну записку (розкриває методологічну основу програми, яка відображає сутність діяльності науково-педагогічного складу щодо її реалізації; мету й завдання авторської програми; актуальність, новизну, коротке обґрунтування необхідності нововведень; особливості змісту й структури авторської програми; термін реалізації програми; форми занять; прогнозовані результати – знання, уміння, навички курсантів, які повинні сформуватися в кінцевому результаті після закінчен-

ня вивчення авторської програми); обсяг програми (загальний обсяг часу, розподіл загальних навчальних годин за темами); основний зміст програми (відображає структурування змісту розділів і тем у логічній послідовності їх вивчення); методичне забезпечення авторської програми (містить стислий опис основних форм і методів організації навчально-виховного процесу, перелік дидактичних матеріалів, які використовуються, необхідної навчально-матеріальної бази з урахуванням кількості курсантів, а також методичні рекомендації реалізації програми); література (перелік основної та додаткової навчальної літератури; список методичної літератури, рекомендованої науково-педагогічному складу).

Очікуваним результатом реалізації авторської програми є готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності. Ефективна пілотна реалізація авторської програми підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників дозволить (з відповідним урахуванням специфічних функцій інших правоохоронних органів) у подальшому імплементувати її для підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів, визначених рамками нашого наукового дослідження [6, с. 151].

Висновки. Таким чином, у ході дослідження нами встановлено, що реалізація завдань щодо удосконалення структури та змісту фахової підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності є можливою за умови розробки авторської програми підготовки. Зазначена програма реалізується через систему навчально-виховних заходів (аудиторних, позааудиторних) та містить окреслену структуру, яка визначає мету й завдання авторської програми, актуальність, новизну, коротке обґрунтування необхідності нововведень, особливості змісту і структури програми, термін реалізації програми, прогнозовані результати та методичне забезпечення.

Етапами розробки авторської програми підготовки є підготовчий та основний. Подальшими етапами, які спрямовані на реалізацію зазначеної програми, є: практичний (реалізація системи навчально-виховних заходів), аналітико-результативний (аналіз результатів апро-

бування програми) та корегувальний (корегування та планування подальшої діяльності на основі результатів аналізу підготовки майбутніх офіцерів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності відповідно до авторської програми підготовки).

Перспективами подальших розвідок за цим напрямом є експериментальна перевірка ефективності авторської програми підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності.

Список використаної літератури

1. Серховець С. В. Структура готовності майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності / С. В. Серховець // Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. Серія : Педагогіка. Соціальна робота : Ужгород. – 2014. – Вип. 30. – С. 153–155.
2. Головка М. Б. Можливості використання авторських програм навчальних дисциплін у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти [Електронний ресурс] / М. Б. Головка, О. І. Міхеєва // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/rednauk_2014_4_43.pdf
3. Васів С. В. Авторська програма формування практичних умінь готовності до фізичного самовдосконалення у майбутніх офіцерів-прикордонників / С. В. Васів // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород. – 2011. – Вип. 22. – С. 21–23.
4. Маріонда І. І. Авторська програма професійно-особистісної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників / І. І. Маріонда // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Випуск 1.30. – Миколаїв : МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2010. – С. 200–208.
5. Задорожна О. Р. Обґрунтування авторської експериментальної програми теоретичної підготовки фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки / О. Р. Задорожна // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вінниця. – 2013. – Вип. 16. – С. 119–127.
6. Серховець С. В. Сутність та зміст кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності правоохоронних органів / С. В. Серховець : збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби

України. Серія : педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. В. В. Райко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. – № 1(70). – С. 147–156.

7. Серховець С. В. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх офіцерів правоохоронних органів до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності / С. В. Серховець // Вісник Національного університету оборони України : збірник наук. праць. – К. : НУОУ, 2014. – Вип. 4(41). – С. 97–102.

8. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

9. Ягупов В. В. Військова дидактика : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К., 2000. – 399 с.

10. Буцик І. М. Конспект лекцій з дисципліни “Педагогіка” : навч. посіб. / І. М. Буцик. – К. : “Аграрна освіта”, 2010. – 91 с.

11. Кашперук С. Г. Формування правової свідомості курсантів-прикордонників у процесі вивчення юридичних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / С. Г. Кашперук ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2014. – 20 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Сінкевич С. В.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2015.

Серховец С. В. Теоретическое обоснование авторской программы подготовки будущих офицеров правоохранительных органов к кинологическому обеспечению оперативно-служебной деятельности

В статье представлены результаты теоретического обоснования авторской программы подготовки будущих офицеров правоохранительных органов к кинологическому обеспечению оперативно-служебной деятельности, которая реализуется через систему учебно-воспитательных мероприятий (аудиторных, внеаудиторных). Раскрыта структура и этапы разработки авторской программы, а также особенности организации учебных и воспитательных мероприятий.

Ключевые слова: авторская программа, кинологическое обеспечение, будущие офицеры правоохранительных органов, оперативно-служебная деятельность, подготовка, теоретическое обоснование.

Serhovets S. V. Theoretical substantiation of the author's program of future law enforcement officers' training for canine support of operational and service activity

The article presents the results of theoretical substantiation of the author's training program of future law enforcement officers for canine support of operational and service activity.

This program is implemented through the system of educational activities (both classroom and extracurricular ones) and contains clear-cut structure that defines the purpose and objectives of the author's program, its topicality, novelty, brief rationale for innovations, peculiarities of the program's content and structure, its implementation period, projected results and methodological support .

Author's training program has preparatory and main stages of development. The follow-up stages, aimed at program implementation are: practical (introduction of the system of educational activities); analytical and resultative (analysis of the program approbation); adjusting (adjustment and planning of follow-up activities on the basis of the analysis of future law enforcement officers' training for canine support of operational and service activity in accordance with the author's training program).

Keywords: *author's program, canine support, future officers of law enforcement agencies, operational and service activity, training, theoretical substantiation.*